

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Надя Манолова-Николова

относно конкурс, обявен от РИМ – Велико Търново в ДВ бр. 38 от 12.05.2017 г.

за заемане на академичната длъжност „доцент“

Единствен кандидат на конкурса е д-р Светла Атанасова Атанасова.

Кандидатът за заемане на академичната длъжност „доцент“ д-р Св. Атанасова е представила за участието си в конкурса монографията „Арбанаси. Търговия и търговски връзки през XVII – XIX век. И „Фабер“, В Търново, 2016 г., книгата „Учредителното събрание 1879 г.“ И „Фабер“, В. Търново, 2014 , в съавт. със Ст. Бейков, Т. Кънчева и Др. Йорданов, каталога „Сабите на войводите“ И „Фабер“, В. Търново, 2017, в съавт. със С. Цветков, както и осемнадесет издадени статии и научни съобщения; две рецензии, едно съставителство и шест статии под печат.

Основен труд на д-р Атанасова, предложен за конкурса е книгата „Арбанаси. Търговия и търговски връзки през XVII – XIX век“, И „Фабер“, 2016. Състои се от въведение, три глави, заключение на български и английски език, именен показалец, приложения, съкращения и библиография, общо 245 страници. Темата на монографията, безспорно е една неразработена в цялост проблематика, свързана с историята на едно от най-динамично развиващите се стопански селища през Възраждането – Арбанаси. Правилно посочва авторката, че търговските контакти и инициативи на арбанасчани през периода XVII – XIX в. са недостатъчно изяснени и са основен мотив за проучването им в самостоятелно монографично изследване.

Първата глава разгръща няколко основни въпроса за стопанското развитие на селището, както и този за т.н. далечна търговия на търговците от Арбанаси през XVII в., основно с полските и унгарските земи. Авторката се спира на участието им в транзитната търговия през българските земи за Трансилвания (Сибиу, Брашов и др.); върху практиките на кредитиране и лихварство, откупуване на данъци, налози и възнаграждения от концесии, и др. Разработката на текста е главно върху материалите, публикувани от Ст. Маслев, М. Бур-Марковска, Сн. Панова, както и от местните научни издания, засягащи историята на Арбанаси.

Същинска глава е втората, посветена на XVIII в. Направен е опит да се класифицират арбанашките търговци, участници в стокообмена между Турция и Австрия. Споделя мнението, че търговските компании през XVIII в са по скоро професионални отколкото капиталови сдружения (с. 58 – 59). Изяснява и причините за упадъка на Арбанаси в края на XVIII в., като освен кърджалийското разорение се

сумират ред други, важни, но неблагоприятни обстоятелства. Използват се най-вече публикувани материали и сведения.

Същинска е още и третата глава за търговията и практиките през XIX в. Правилно се подчертава промяната в етническия състав на Арбанаси с придошлите от съседните селища християни, които имат опит в занаятчийството и отглеждането на добитък. Обстоятелство, което позволява да се доразвият местните стопански практики. Продължава да бъде пчелившо заниманието с едър добитък, както и търговията със занаятчийски стоки от съседните Търново, Лясковец, Горна и Долна Оряховица, и др.

Използван е преводът от Г. Георгиева на османски документ теметуат-дефтер от 1845 – 1846 г. с ценни данни за арбанашки търговци. В текста са изброени имената и дейностите им, но липсва подробен анализ. Например, констатира се, че има преструктуриране на пазара (с. 81), нова ориентация на търговците към манифактурни стоки, но не се пояснява защо настъпва таква промяна.

Като цяло приносният характер на изследването е безспорен. Би могло обаче още да се потърси връзката между успехите на търговците от Арбанаси и цялостната рамка на промените в търговията на империята, особено след 1840 г. В изследването, с малки изключения на трудовете на Ив. Русев, не се използват съвременни проучвания по измененията в търговските и съдебните практики от същия век в Османската империя и по българските земи.

Разработването на темата за търговията, дело на арбанасчани, стъпва на предварителни и основни проучвания на търговията, както в самото Арбанаси, така и в целия район, със силно свързаните икономически селища Търново, Горна Оряховица, Лясковец. Това проличава от серията статии, посветени на регионални изследвания за създаването и функционирането на малко проучвани търговски къщи и сдружения, като Хаджикостови, Русевич, Чокан и др. от Арбанаси (статията в т. V на ИНМ – Бургас); „Братя Аврамови“ от Търново, (с много добра финансова документация за развитието и дейността на фирмата); навлизане в детайлите на търговската практика на видните търновски сдружения на х. Николи Минчоглу, Евстати Селвели и пр., също с хубава документална апликация; търговските дружества на бр. Ганеви в Русе и Търново; предприемаческите инициативи на фамилията Бурови, с изясняване на финансовото им и имотно състояние през XIX век, което не е било обект на специално проучване; детайли от слабо изучаваната история на занаятите и търговията в Лясковец и Горна Оряховица през Възраждането.

Акцентите се поставят върху възприеманите от тях модерни практики и европейски форми на отчетност и контрол върху дейността им. Приносен характер имат и наблюденията на авторката върху оформлението на личните и фирмените печати на търговците от Търново. В детайли се разкриват още благотворителната дейност на

местните търговци, с резултати в църковното, просветното и общокултурното развитие на българското общество.

Ясно проличава становището на авторката, че изучавания от нея документален материал доказва изграждането на национален икономически модел, базиран на взаимодействието между местното производство и европейската практика.(с. 403 от статията за бр. Ганеви; статията за Търновските търговци през XIX в. и др.). Тезата изглежда приемлива, но изучаваният и привлечен документален материал засяга само връзките между българските търговци, а както е известно, те поддържат контакти и отношения още с турски, гръцки и други предприемачи. Тези взаимоотношения не са обект на проучване от д-р Атанасова, а това вероятно променя общата оценка за особеностите на търговията и пазарите в европейската част на Османската империя.

Д-р Св. Атанасова се занимава не само с общите явления и процеси относно търговията и икономиката на Търновския район, но и с изявените личности, които имат ярък принос към местното възрожденско развитие. През изучаването на фонда на Г. поп Симеонов тя поставя въпросите за данъчните задължения на населението от Търновска каза в динамичния военен период 1853 – 1856 г.; за ролята на п. Симеонов при изграждането на църквата „Св. Георги“ в Трявна; за отношенията му с княз Стефан Богориди; върху връзките между Г. поп Симеонов и протосингел Симеон - пратеник от Божи гроб в Търново за времето от 1847 – 1849 г. Анализът на документите в тази връзка подсказват вероятно наличието на Божигробски метох в Търново. Това предположение е важно, с оглед възможното му влияние върху живота на християнското население в града. Като бележка ще посоча, че в някои от статиите са използвани гръцки документи, без да се посочва чии и какъв е техния превод. Според приложената документация авторката не владее гръцки език.

Статията, посветена на проучванията на Ив. Евстр. Гешов относно производителните дружества в България, подчертава приносния характер на неговите трудове, като същевременно изтъква примера му да се правят собствени теренни изследвания върху местната икономика и народопсихология.

Няколко са статиите, посветени на известни поборници на национално-освободителното движение. Текстовете за Христо Иванов, съратника на В. Левски, за Сава Пенев и др. разкриват техния живот и работа след Освобождението, детайли, които обикновено се пренебрегват в цялостната преценка за възрожденските ни дейци.

Втората книга, представена за конкурса е „Учредителното събрание 1879 г.“ И „Фабер“, В. Търново, 2014 , в съавт. със Ст. Бейков, Т. Кънчева и Др. Йорданов. Книгата има юбилеен и научно-популярен характер. Очертани са някои основни въпроси около свикването на Учредителното събрание, създаването на българската конституция, с най-важните последици от нейното приемане за изграждането на Третата българска държава. Много ценни са страниците, посветени на реликвите,

свързани с Учредителното събрание и съхранявани от РИМ – Велико Търново. Любопитните събития, които съпътстват събранието, също са поднесени много добре. Изданието е с множество илюстрации, които са съчетани с интересен текст. Това прави книгата много полезна за доброто информиране на широката читателска публика по основни въпроси от новата българска история.

Друга група разработки, представени за конкурса, отразяват работата на д-р Св. Атанасова като дългогодишен музеен специалист. Каталогът „Сабите на войводите“, И „Фабер“, В. Търново, 2017 г. съдържа ценна информация, съчетаваща научнопопулярни тези и събран от цялата страна материал. Статиите са интересно поднесени, те включват актуални проблеми като необходимостта да се обновяват експозициите, с оглед на съвременните обществени търсения и нагласи, какъвто е примера със Славейковата къща в Трявна; развитието на идеята за музей на българската държавност в Търново; нуждата да се търси постоянна връзка с младите поколения, за да бъдат формирани умения за работа на екскурзоводството поприще, така актуално в град като Търново, но и по принцип, като възможност за работа; в изготвянето на хроника за дейността на РИМ – В. Търново през 2012 – 2012 г., сочеща разнообразието от теми и разработки, които се извършват от музейните работници, с цел да се популяризират резултатите от научната и издирвателската работа на регионалния музей.

Д-р Св. Атанасова представя още три рецензии: две рецензии (на български и английски език) за труда на Ив. Русев „Търговската модерност на Българското възраждане като култура и практика“, В. Търново, 2015, тясно свързан с проблематиката, с която тя се ангажира; и една рецензия под печат за книгата на Ив. Тютюнджиев за дневника на Търновската митрополия в преиода 1871 – 1871 г.

Преценявайки в цялост положително научната и научно-популяризаторската работа на д-р Св. Атанасова, гласувам с „ДА“ за заемане на академичната длъжност *Доцент* към РИМ – В. Търново.

24.08.2017 г.

проф. д-р Надя Манолова-Николова